

ДИСКУСІЇ

DISCUSSIONS

DOI: 10.31651/2076-5843-2020-3-13-23

УДК 330.3:338.2

КУКУРУДЗА Іван Іванович

доктор економічних наук, професор,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0408-1122>
t_romaschenko@ukr.net

РОМАЩЕНКО Катерина Миколаївна

кандидат економічних наук,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-0313>
ekaterinae@ukr.net

РЕФОРМИ ПО-УКРАЇНСЬКИ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУТІВ

Досліджено вплив реформування суспільно-економічних відносин в Україні на стан довіри населення до держави та її інститутів. Зокрема проаналізовано вплив макроекономічної політики і мікроекономічних спонукань в умовах ринкової трансформації економіки на рівень партнерських відносин між державою і населенням; розкрито причини зниження довіри населення до державних інститутів в ході реформування агропромислового комплексу, адміністративно-територіального устрою, системи охорони здоров'я, освіти тощо; аргументовано висновок про те, що зазначене реформування демонструє не стільки позитивні зрушення, скільки слабкості, які негативно впливають на стан довіри населення до державних інституцій; розроблено рекомендації, здійснення яких могло б відновити, і навіть підняти на більш високий рівень стан довіри населення до держави та її інститутів.

***Ключові слова:** реформування суспільно-економічних відносин, роздержавлення і приватизація, земельна реформа, реформи в соціальній сфері, довіра населення до державних інституцій.*

Постановка проблеми. В Україні в останні 30 років здійснено чимало різноманітних реформ та програм, які, за задумом їхніх авторів та прихильників, мали б істотно поліпшити суспільно-економічні відносини в тій чи тій сфері і відповідно зміцнити довіру населення до держави та її інститутів. Передусім великі надії покладалися на ринкову трансформацію економіки, яка (трансформація), за задумом реформаторів, мала б надихати українське суспільство на перебудову на ринкових засадах усіх інших сфер життєдіяльності. І такий підхід має право на життя, оскільки стан економічної сфери так чи інакше робить вплив на всю систему суспільно-економічних відносин. А це означає, що в разі успішного реформування економіки можна було очікувати певного позитиву у суспільстві в цілому, а відтак і зростання довіри населення до державних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій темі багато уваги приділяють як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед них: М. Г. Білопольський [1], П. С. Єщенко [2], Т. Т. Ковальчук [3], Гж. Колодко [4], Є. Марчук [5] та інші. Проте в їхніх працях досліджувалися

головним чином соціально-економічні наслідки тих чи тих реформ, а питання довіри чи недовіри до них і, відповідно, до держави, як головного реформатора, в значній мірі залишалися поза увагою. Таким чином, сьогоднішні українські реалії вимагають подальших досліджень тих аспектів проблеми, які не знайшли достатнього висвітлення в науковій літературі.

Метою дослідження є з'ясування впливу здійснюваних в Україні реформ на рівень довіри населення до державних інститутів і держави в цілому, а також розроблення рекомендацій щодо її (довіри) зростання.

Викладення основного матеріалу дослідження. З початком ринкових перетворень в Україні довіру населення до державних інституцій було забезпечено завдяки шаленій пропаганді переваг тієї економіки, яку українські урядовці обіцяли побудувати. Зверніть увагу: не побудували, а лише обіцяли побудувати і за це одержали високий процент довіри. Коли ж курс ринкового фундаменталізму замість обіцяних позитивних соціально-економічних зрушень обернувся негативними соціально-економічними наслідками, які, якщо говорити найбільш загально, проявилися в занепаді суспільного виробництва і катастрофічному зниженні рівня життя населення, довіра до держави, в тому числі і до її глави, стрімко впала.

І цього слід було очікувати. Адже за офіційними даними, за перші десять років ринкових перетворень реальна заробітна плата зменшилась у 3,8, а реальна пенсія – в 4 рази. Реальна заробітна плата не забезпечувала обсягів споживання матеріальних благ, достатніх для відновлення фізичної та інтелектуальної здатності до праці. Причому 70% працівників мали заробітну плату, нижче від прожиткового мінімуму. [6, с. 10]. Щодо суспільного виробництва, то виведення держави із сфери економіки внаслідок роздержавлення і приватизації призвело до некерованості економічних процесів, а відтак і до стагнації та руйнування вітчизняного виробництва. Протягом 90-х років минулого століття Україна була відкинута на рівень 50-х років. Практично знищено суднобудівні, машинобудівні, авіабудівні, приладобудівні та інші підприємства. Саме через це обсяг виробництва валового внутрішнього продукту (ВВП) у порівняльних цінах коливався в межах 60-80% від рівня 1989-1990-х рр. Навіть у 2018 році цей показник становив 63,4 % [7].

Не краще вплинуло на довіру населення до держави та її інституцій і реформування аграрних відносин в Україні, передусім розпайування землі та перетворення її на товар. До ринкових перетворень в Україні, при населенні 52 мільйони осіб вироблялося по тонні зерна на душу населення, що відповідало обсягам виробництва розвинутих країн Європи. При цьому країна щорічно експортувала сільськогосподарської продукції на суму до 50 мільярдів доларів. Сільськогосподарське виробництво забезпечували 8,5 тис. колгоспів і 2,7 тис. радгоспів, у розпорядженні яких було 95 % ріллі. Сказане зовсім не означає, що загальний стан аграрного сектору не потребував певного поліпшення. На думку вчених, необхідно було здійснити радикальне реформування усіх складових агропромислового комплексу країни (АПК), тобто галузей промисловості, що постачають сільському господарству засоби виробництва і забезпечують його виробничо-технічне обслуговування; власне сільського господарства; галузей, які забезпечують доставку сільгосппродукції до споживачів; галузей інфраструктури, що забезпечують загальні умови розвитку АПК і умови життєдіяльності людей.

Проте українські реформатори АПК пішли іншим шляхом – шляхом знищення великотоварних господарств, якими були колгоспи та радгоспи, і створення замість них понад 40 тисяч фермерських господарств, обіцяючи, що таким чином будуть відроджені ефективні власники. Однак протягом багатьох років статистика свідчить про протилежне. Маючи у своєму розпорядженні 12% усієї ріллі, фермерські господарства виробляють менше 4% валової сільськогосподарської продукції. Не краще господарюють нині і товариства з обмеженою відповідальністю, які орендують паї формальних власників землі. Як наслідок, у порівнянні з дореформним періодом виробництво м'яса усіх видів зменшилось майже удвічі, молока більш, ніж удвічі, вовни більш ніж у 15 разів. Все це результат того, що за вказаний період поголів'я великої рогатої худоби зменшилось більш як на 22 млн голів, корів – більш як на 6 млн, свиней

– більш як на 13 млн, овець і кіз – більш як на 7 млн голів [7]. Руйнування великотоварного сільськогосподарського виробництва призвело до зниження у рази продуктивності праці і відповідно до зростання витрат і вартості м'ясо-молочної продукції. Чималі руйнування сталися і в землеробській галузі, про що свідчать практично знищення промислового льонарства, коноплярства, хмелярства, садівництва і плідівництва. Не все гаразд в овочівництві та зерновому секторі.

І про найболючіше. В результаті бездумних ринкових перетворень разом з втратою 90 % фізичного капіталу в сільському господарстві і розваленням соціальної сфери села стартував і набрав загрозливих обертів процес зникнення з карти України сіл. Як зазначають дослідники, в результаті реформування аграрних відносин пішли у небуття 4 тисячі сіл [8, с. 1-2]. І, думаємо, що цей процес буде продовжуватися. Підставами для такого висновку є подальше недолуге реформування соціально-економічних відносин на засадах, визначених Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними інституціями. Адже, як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, співпраця з ними посилює кризові явища в соціально-економічній сфері, збільшуючи заборгованість перед кредиторами, замість того, щоб збільшувати обсяги інвестицій та забезпечувати економічне зростання [9, с. 63]. Станом на 31 грудня 2020 року граничний обсяг державного боргу визначено в сумі понад 2,045 трлн гривень, тобто кожна 3 гривня практично йде кредиторам [10, с. 5].

Певні ризики щодо розвитку промислового потенціалу і АПК ми бачимо у так званій децентралізації, здійснюваній у формі створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Про необхідність реформування адміністративно-територіального устрою в Україні йшлося на всіх рівнях державного менеджменту та серед населення, проте кінцеву мету цього дійства бачили по-різному. На верхніх щаблях державної влади воліли здійснити таку реформу, яка б посилювала управлінську вертикаль, забезпечувала контроль за грошовими потоками і мінімальну відповідальність (чи безвідповідальність) за стан соціально-економічного розвитку країни в цілому і її регіонів. Регіональне керівництво виступало за реформи, які б дали йому можливість розпоряджатися більшою часткою доходу, створюваного в регіоні, це, по-перше. І по-друге, мати у своєму підпорядкуванні якомога менше суб'єктів державного управління. Мешканці сіл і селищ готові були схвально сприйняти лише ту реформу, яка б забезпечувала в їхніх населених пунктах формування представницьких і виконавчих органів влади з широкими повноваженнями щодо управління.

Тривалий час питання децентралізації практично залишалися на рівні дискусій у політикумі та науковому середовищі. Сьогодні важко сказати, якими саме були б основні кроки щодо реформування адміністративно-територіального устрою, якби не сталося те, що сталося. Протягом 2014-2015 рр. органи влади активно взялися за реформування, характер і цілі якого були визначені Міжнародним валютним фондом та інституціями Європейського Союзу. Причому, як на наш погляд, реформування пройшло точку повернення і цим змусило нинішнє керівництво України діяти в тому ж напрямі і цим самим взяти на себе відповідальність за всі плюси і мінуси реформування.

Якщо вірити словам реформаторів, то основна ціль створення ОТГ полягає у відродженні наших багатотраждальних сіл, порятунок їх від вимирання. Але насправді це штучне, непродумане дійство тільки задля того, щоб виконати вимоги, як люблять говорити політики “наших партнерів”. Партнерів по чому? По розвалу? Адже в ході цього дійства із десятка (а інколи і більше) сіл, селищ та хуторів створюється громада, осередком якої є більш-менш перспективне село чи селище. Головна теза при цьому наступна: поодинокі села не виживуть – фінансів у багатьох із них нема. А хіба після об'єднання фінансів побільшає? Звичайно, ні. Для красивої картинки телевізійники візьмуть і покажуть як гарно в громаді: знесло місточок через рівчачок – громада порадила і скинулася на кладку між двома селами. А якщо більш серйозно, то ми схожі процеси вже бачили, коли до більш сильного господарства (читай села) приєднували відстаюче у статусі бригади. І що з того вийшло, старожили ще не забули: села, на

території яких були центральні садиби, розвивалися, а бригадні села пришвидшено занепадали. Тільки в окремих з них мало місце економічне зростання, та й то не завдяки приєднанню, а завдяки більшій увазі держави до проблем розвитку села і сільськогосподарського виробництва. Якщо держава не буде підтримувати громаду, а остання свої села, то через років 25-30 від них залишаться лише печиська, тобто сліди від осель, в яких жили ми з вами. Вся земля буде засіяна, оброблена і весь урожай привласнить якийсь латифундист-олігарх. Ми хотіли б, щоб цей сценарій не відбувся, але до цього йде. Ось тільки хай землю почнуть продавати.

Населення сіл та селищ, як правило, негативно сприйняло і саму ідею створення ОТГ, і особливо методи її реалізації. По всій країні уже відбулися масові протести проти примусового загнання в ОТГ, а також проти нав'язування населеним пунктам партнерів у випадку, коли самі села і селища не зможуть дійти згоди. Сьогодні, як інформують засоби масової інформації, є чимало випадків, коли мешканці населеного пункту не проти приєднатися до певного села чи селища, але останнє не бажає цього. І надалі не оминуть певних суперечностей, особливо у випадку погіршення ситуації щодо розвитку того чи того населеного пункту. Все це неминуче негативно вплине на довіру населення до державних інституцій, причетних до створення ОТГ.

Вкрай негативно вплинуло і продовжує впливати на стан довіри населення до держави та її інститутів кількаразове реформування системи охорони здоров'я. Українські реформування цієї важливої соціальної галузі зводилися головним чином до заходів щодо скорочення обсягів фінансування, а відтак і до зменшення безоплатних послуг для населення. Діючи таким чином, численне керівництво країни достатньо ефективну систему охорони здоров'я перетворило на неефективну і почало гласно та негласно передавати її в руки приватного бізнесу, а той через свою ненажерливість зробив медичне обслуговування, навіть невідкладну медичну допомогу, недоступними для більшості населення. Сьогодні, як гриби-поганки після дощу, множаться приватні аптеки з рівнем рентабельності до 1000 відсотків, приватні стоматологічні, офтальмологічні та інші медичні офіси, на конвеєр поставлено надання послуг у приватних діагностичних і лабораторних центрах тощо. Функції державних лікувальних закладів де-факто зведені до функцій приватної установи: заплатиш лікареві – припише, що і як приймати, купиш за захмарними цінами ліки для ін'єкцій – медсестра проін'єктує. Зрозуміло, що і їй треба заплатити за кожну ін'єкцію. За рентгенівський знімок, УЗД, томографію та їм подібні обстеження – знову ж таки треба платити. Санітарка не допоможе хворому підвестися, якщо і їй не заплатити.

Доведення системи охорони здоров'я до нинішнього стану, на наш погляд, мало собі за мету переконати населення в думці про неможливість високоякісного медичного обслуговування в державних лікувальних закладах, а отже, в необхідності відмови від нього й переходу до приватної або (що одне й те саме) до страхової медицини. Але ж покажіть нам того приватного лікаря, який забезпечить вам таку якість лікування, що завтра і післязавтра вам не доведеться до нього звертатися! Не назвете такого, бо він де-факто зацікавлений в тому, щоб ви йшли до нього і завтра, і післязавтра. Хтось може сказати: якщо лікар не надасть якісну послугу пацієнту, то той до нього вдруге не прийде. Так, не прийде. Але піде до іншого такого ж, а потім ще до іншого, і ще... і всі приватники будуть у вигравші.

Під гаслами “звільнення від залишків тоталітарної системи в медицині” (читай безоплатних медичних послуг) та під байками про необхідність оптимізації кількості лікарень та ліжко-місць проводилася політика закриття дільничних лікарень у селах і селищах, згортання роботи фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАПів), зростання черг на госпіталізацію, віддалення центрів отримання кваліфікованої медичної допомоги на 50-80 кілометрів без врахування нинішніх проблем з транспортом. Мешканцям невеликих міст, селищ та сіл не залишається нічого іншого, як користуватись послугами так званих цілителів, екстрасенсів, гадалок та інших представників професій далекого середньовіччя. Така реформа, на наше глибоке переконання, обернеться подальшим зростанням смертності серед простих людей, а вона (смертність), як відомо, і без цього є доволі високою. Причому однією з причин того, що

смертність в Україні вище народжуваності, є відсутність у більшості населення доступу до лікування. Якщо тенденція до перевищення смертності над народжуваністю не буде подолана, то через 15-20 років нас уже буде не 52 мільйони, як це було на старті незалежності, і не 37,2 мільйони, як це констатують організатори бліц-перепису січня 2020 року, а лише 25-30 мільйонів.

Хотілося б помилитися. Але все йде до того. По-перше, бліц-перепис, як на нашу думку, містить велику похибку у бік збільшення нинішньої кількості населення, оскільки сама методика обчислення була недосконалою. По-друге, нинішнє керівництво держави, як і у випадку з реформуванням адміністративно-територіального устрою, постало перед вибором: зупинити розпочате попередниками антинародне реформування системи охорони здоров'я чи вдатися до удосконалення уже напрацьованого. Якщо судити по заявах та діях керівництва міністерства, то нам слід чекати продовження реформи і гадати, яким воно буде. Проте чогось доброго чекати не доводиться, оскільки фінансування галузі залишилося на попередньому рівні. Принаймні у 2020 році. І як результат, країною котиться кампанія по закриттю психоневрологічних диспансерів, протитуберкульозних санаторіїв і диспансерів, вузькопрофільних закладів для лікування і навчання дітей тощо. І це в той час, коли зростання злиднів і нервових потрясінь спричинили катастрофічний сплеск захворювань нервової системи, перше місце в світі по кількості хворих на туберкульоз та інші недуги. Не думаємо, що все це додасть довіри нинішній владі. Тим більше, що вже прокотилися перші протести проти намірів нинішньої влади продовжувати реформу, розпочату посланкою заокеанського наглядача за Україною задля подальшого вимирання населення.

Не кращі результати із реформуванням системи освіти. 47 років роботи в цій галузі дають нам підстави погодитись з думкою експертів Світового банку з проблем освіти, згідно з якою освітня спадщина соціалізму в СРСР включає в себе майже загальну освіченість дорослих, загальний доступ до початкової та середньої освіти, високий рівень освітніх досягнень, істотне скорочення нерівності доступу до освіти за місцем проживання та соціально-економічним статусом, забезпечення високоякісного заочного навчання та міжнародні успіхи в багатьох сферах навчання і наукових досліджень [11 с. 48-49]. На жаль, в ході численних реформ, які в системі освіти почали здійснювати в Україні з набуттям незалежності, ситуація у сфері освіти змінилася не на краще. По-перше, у зв'язку з впровадженням ринкових відносин було запроваджено плату за надання освітніх послуг у закладах вищої освіти. На перших порах було встановлено верхню межу кількості платних місць – 49%. Сьогодні ж, якщо судити по реальному стану справ, курс взято на катастрофічне зменшення кількості місць, що фінансуються за рахунок коштів держбюджету. А тому в ролі покупців на ринку освітніх послуг можуть виступати лише діти з сімей з високим рівнем доходів. А це означає, що діти тих 70% працівників, заробітна пата яких є нижчою від прожиткового мінімуму, не можуть оплачувати послуги вищої школи. Ці ж самі діти здебільшого не можуть потрапити і на безоплатне навчання, оскільки рівень знань у них через занепад матеріально-технічної бази та специфіку побуту, як правило, нижчий, бо вони не можуть скористатися послугами репетитора чи різноманітних курсів довузівської підготовки. Таким чином, розкручується механізм розшарування суспільства за рівнем освіти і закладаються передумови для майбутнього розшарування за рівнем доходів.

Ми далекі від думки, що за роки реформування вищої освіти не було жодних позитивів. Одним із таких є те, що кількість студентів у закладах вищої освіти I – IV рівнів акредитації станом на початок третього тисячоліття зросла більш як на 1 мільйон [12, с. 438]. Однак поява на ринку освітніх послуг приватних закладів вищої освіти і запровадження платних освітніх послуг у державних вузах привели до різкого зниження якості освіти. Крім того, в ході реформування відбулася і продовжує відбуватися шалена заполітизація змісту освіти. Щоб переконатися в цьому, досить лише переглянути підручники з історії України, української

літератури, а інколи із природничих і технічних наук, які здавалось би далекі від політики. Вкрай забюрократизованими і не стабільними є процедури ліцензування та акредитації.

Ми не маємо наміру торкатися багатьох інших реформ, а лише скажемо узагальнено, що в країні, як зазначають дослідники, за роки незалежності намагалися реалізувати понад 50 реформ і понад 500 різноманітних програм, але всі вони виявилися не ефективними і руйнівними для соціально-економічних відносин [1, с. 5]. А це означає, що вони не спряли зростанню довіри до держави і її інститутів, це по-перше; і, по-друге, що нинішньому керівництву країни необхідно діяти в двох напрямках: де це можливо, взятися виправляти ситуацію, а де неможливо виправити, застосувати навіть надзвичайні заходи, механізми та інструменти, які одні лише можуть змінити ситуацію на краще. Причому діяти треба максимально оперативно і спиратися при цьому на свій розум, свої знання і досвід, а також на думку та досвід вітчизняних учених і вітчизняної практики, в тому числі і періоду післявоєнної відбудови. Сказане зовсім не означає, що ми проти використання чужого досвіду. Ми тільки “за”. Але він має бути помножений на українську специфіку, українську ментальність, українську традицію, бо тільки тоді можна розраховувати на успіх. Руйнівний характер реформ в Україні значною мірою обумовлений тим, що їх впроваджували без урахування української дійсності. Якщо цього не зробити, то соціально-економічна ситуація буде погіршуватися і водночас зростатиме недовіра не те що до окремих державних інститутів, а до держави в цілому. Проявом цього буде наростання еміграції працездатних верств населення, і в першу чергу, молоді. Причому багато з тих, хто виїде у пошуках щастя в чужих країнах, не має наміру повертатися до України. Тим більше в умовах, коли зарубіжні країни значно поліпшують можливості для працевлаштування іммігрантів.

Окресливши проблеми реформування соціально-економічних відносин в Україні, і навіть знаючи, що пропозиції науковців щодо порятунку України протягом останніх майже 30 років для керівництва країни були лише волянням у пустелі, ми все ж таки спробуємо докричатися до них, тобто викладено своє бачення шляхів виходу із руйнівної кризи, в яку бездарні правителі загнали країну з величезним соціально-економічним потенціалом.

І так, наше бачення шляхів подолання глибокої системної кризи, завдяки яким може бути забезпечено зростання довіри до держави та її інститутів.

В галузі макроекономічної політики першим кроком має бути повернення державі статусу основного (провідного) суб’єкта підприємництва, адже не секрет, що саме виведення держави із сфери економіки призвело до некерованості економічних процесів, а відтак і до стагнації та руйнування вітчизняного виробництва. Для цього необхідно, по-перше, призупинити процес роздержавлення та приватизації і, по-друге, здійснити ретельний моніторинг об’єктів державної власності, щоб не допустити зведення економічної функції держави до ролі нічного сторожа, як це мало місце в умовах капіталізму вільної конкуренції. Справа в тому, що нинішня економіка може більш-менш нормально функціонувати тільки за умови органічного поєднання ринкових і неринкових відносин і форм. Такий моніторинг дав би суспільству уяву про те: багато в нас об’єктів державної власності чи мало; в яких галузях багато, а в яким мало. Причому визначати слід не за їх кількістю, а за можливістю впливати на стан економічної безпеки, конкуренції, попиту і пропозиції тих чи інших товарів і послуг. При цьому треба орієнтуватися на світові тенденції розвитку державного підприємництва, у тім числі і в найбільш розвинених країнах. В цих останніх державі належить до 30% власності, в той час як в Україні, за оцінками вчених, – лише 8-10%, але і ту прагнуть пустити з молотка [2, с. 12]. А це означає, що в країні необхідно здійснити націоналізацію базових підприємств, і в першу чергу тих, роздержавлення і приватизацію яких було здійснено з порушенням чинного законодавства і нові власники яких не зможуть документально підтвердити законне походження стартового капіталу, використаного на придбання підприємства чи фінансування його будівництва.

Коли ми говоримо про необхідність націоналізації базових підприємств, то не виключаємо з цієї групи і наявні в країні комерційні банки. З дня свого виникнення вони паразитують на державі, реальному секторі економіки, торгівлі, зв'язку і, зрозуміло, на населенню, оскільки проценти по кредитах просто-таки грабіжницькі. На відміну від світової практики, де банки одержують не більше 1% прибутків підприємств промисловості і сільського господарства, а підприємства-виробники – 92-95%, банки України у 1992 році одержали понад 36% прибутків усього народного господарства, у 1995 році – 60%, і в 1997 році – майже 90% [13, с. 2]. І така практика спостерігається й до сьогодні.

Тож не треба боятися націоналізації й поширювати байки про неможливість сформувати ефективного власника в умовах державної власності. Якщо вірити заявам нинішніх урядовців, то якраз націоналізація Приватбанку зробила його високоприбутковим. А якщо це так, то розмови про те, що держава не може бути ефективним власником, ведуться в певних цілях, а саме, готують ґрунт для навмисного занепаду підприємства задля наступної грабіжницької приватизації.

Роль банків для життєдіяльності суспільства настільки велика, що багато хто з вчених і політиків порівнює її з роллю кровоносної системи для життєдіяльності людини. Якщо кровоносна система не працює, людина помирає. І якщо банківська система не буде ефективно функціонувати, життєдіяльність суспільства буде зазнавати кризових явищ, про які уже говорилося, тобто ми стоїмо на позиції, що діяльність банків необхідно поставити під жорсткий державний контроль через націоналізацію чи без неї, але щоб вони кредитували виробників і споживачів під низькі проценти й гарантували вклади юридичних і фізичних осіб, як це має місце в усіх успішних країнах. Станом на сьогодні і кредити банки дають під високі проценти, і вклади повністю не гарантують.

Більше того, українська держава та її банки, будучи правонаступниками держави та її інституцій періоду перебування у складі СРСР на невизначений термін заморозила вклади населення в ощадбанк. Протягом 2005-2010 рр. було зроблено перші кроки до визнання необхідності повернути населенню заморожені вклади, але методику перерахунку радянських карбованців на гривню розробили таку, що інакше, як шулерською, її не назвеш. Та й за нею виплатили мізер. У подальшому високопосадовці жодним словом не згадали про необхідність повернення вкладів. На наш погляд, глава держави (гарант Конституції) не повинен діяти за принципом: кому винен – усім прощаю. Вкладники мають право вимагати повернення своїх заощаджень, проіндексованих за курсом відношення карбованця до долара на момент оформлення вкладу. А це в середньому 60 копійок за долар.

Замовчування керівництвом держави необхідності повернення заощаджень дає підстави думати, що воно не має наміру їх повертати. Тоді як бути із його заявами про європейську цивілізованість України? Цивілізовані держави по всьому світу шукають спадкоємців, щоб виплатити їм вклади, зроблені ще у кінці 19-го – початку 20-го століття. А у нас чекають, щоб вкладники вимерли, і, як уже зазначалося, активно діють у цьому напрямі.

Дехто може сказати: навіщо вести мову про повернення заощаджень, коли держава і без того в боргах. Те, що в боргах, правда. Але ж держава їх повертає своїм кредиторам, в першу чергу МВФ, навіть йдучи на нові запозичення. При бажанні держава могла б знайти кошти і на повернення заморожених і свідомо знецінених заощаджень. Джерелами фінансування могли б бути:

- держбюджет, адже він поповнювався у свій час і за рахунок вкладів населення;
- тимчасовий податок на мільярдерів і мільйонерів, які розбагатіли на антинародній приватизації;
- внутрішні та зовнішні запозичення;
- доходи від ефективного розміщення позичкового капіталу.

Повернення можна було б здійснювати поступово в залежності від віку вкладників. Якщо поряд з поверненням заморожених заощаджень запровадити гарантування повних обсягів вкладів та їх індексацію нинішнім вкладникам, то наслідком усіх таких дій було б:

- стрімке зростання кількості вкладників і обсягів вкладів, адже сьогодні, за підрахунками експертів, на руках у населення близько 100 млрд доларів [1, с. 5];
- відпала б потреба зберігати гроші в зарубіжних банках, адже за оцінками спеціалістів, щороку виводиться за кордон 8 млрд доларів, а за роки незалежності обсяг коштів, виведених з України, сягнув приблизно 167 млрд доларів [14, с. 18];
- відпала б потреба у великих обсягах запозичень на не вигідних для України умовах;
- зросла б довіра до держави та її інститутів з боку інвесторів і населення.

Все це дало б кошти на відбудову та розвиток реального сектору економіки, створення високооплачуваних робочих місць, загальне значне підвищення реальних доходів населення, розвиток наших сіл і міст, системи охорони здоров'я та системи освіти тощо.

В галузі соціальної політики реформування також повинно здійснюватися винятково в інтересах населення, тобто кожної людини, а не задля того, щоб зробити приємність так званим “партнерам” на кшталт: дивіться, на скільки ми вірні вашим принципам і цілям, що переймаємо все підряд – і хороше, і погане. Ми не будемо аналізувати, що саме хороше, а що не дуже у системі охорони здоров'я Англії, яку (систему) змавпувала попередня очільниця галузі, а лише поставимо риторичні запитання: якщо тамтешня система охорони здоров'я варта запозичення, то чому англійські громадяни під час перебування в Радянській Україні запасалися різноманітними аналізами та обстеженнями, лікувалися і протезувалися у наших стоматологів тощо? Чому це саме робили громадяни і США, Канади і багатьох інших країн? Чому ті і ті скуповували ліки, навіть знаючи, що в них є термін придатності, протягом якого потреба в них може і не виникнути? Чому тривалість життя і смертність в Україні були на рівні розвинених країн заходу? Очевидно тому, що система охорони здоров'я була достатньою і доступною для кожного, тобто безоплатною. Саме в цьому напрямі і треба було рухатись. Якщо хотілося помавпувати щодо англійської системи охорони здоров'я, то треба було раніше доходи населення довести до того рівня, який є в Англії. Проте, на наш погляд, відновлювати і розвивати треба безоплатну медицину, оскільки вона довела свою ефективність і гуманність. Саме її потрібно належним чином фінансувати, адже, як переконує вітчизняний досвід, наші медики за рівнем професійності та уміння не поступаються найкращим зарубіжним колегам. А ось за умовами, обладнанням медзакладів і розміром оплати праці істотно відстають.

Отже, наші пропозиції щодо виходу із кризового стану системи охорони здоров'я України:

- збільшити витрати з консолідованого бюджету на охорону здоров'я населення до 5 % валового внутрішнього продукту, відповідно зменшивши витрати на правоохоронні органи та управління;

- припинити закриття лікувальних закладів, забезпечити їх сучасним медичним обладнанням, збільшити кількість ліжко-місць і фінансування на утримання хворих, підвищити заробітну плату до середньоєвропейського рівня;

- здійснити моніторинг цін на ліки з метою виявлення причин їх зростання і знизити їх в пропорції до середньоєвропейських і співвідношення доходів населення в Україні та Європі. Ціни на ліки мають бути однаковими у державних і приватних аптеках. Надання медичних послуг приватними закладами має здійснюватися за індикативними цінами, тобто такими які відповідали б затратам на надання цієї послуги державним закладом плюс 15-20% прибутку.

Щодо системи освіти. Ще у 70-х роках минулого століття у США було організовано виставку про досягнення Радянського Союзу в розвитку освіти. Інтерес до неї був настільки великим, що після місячного функціонування її продовжили ще на місяць. Її відвідали організатори освіти усіх штатів, Канади і Мексики, Організацій Об'єднаних Націй, Світового банку і інших міжнародних інституцій. І всі вони визнали нашу систему освіти найкращою в

світі навіть в умовах так званої “холодної війни”. Зрозуміло, що ці оцінки стосувалися і України, яка за багатьма параметрами була лідером. Після 70-х років вітчизняна система освіти значно зміцніла свої позиції і в момент здобуття Україною незалежності відповідала досягнення найбільш розвинутих країн і пророблялася ідея про перехід до обов’язкової вищої освіти. Надалі почалися непродумані реформи, зміст яких змінювався разом із зміною урядів (понад двадцять разів) і в підсумку маємо те, про що вже згадувалося вище. То що робити? На наш погляд, найпершими заходами щодо порятунку національної системи освіти могли б бути:

- поступове збільшення витрат з державного та місцевих бюджетів на фінансування освіти, довівши його до 4% ВВП у 2024 році;

- поступове збільшення кількості бюджетних місць у державних закладах вищої освіти з тим, щоб у 2025 році при збереженні нинішньої кількості студентів повністю відмовитися від підготовки кадрів за кошти фізичних осіб;

- зобов’язати середні та великі підприємства усіх форм власності в обов’язковому порядку приймати студентів на виробничу практику і виділяти керівника практики з боку підприємства;

- відновити систему надання першого робочого місця випускникам державних закладів вищої освіти та гарантії, які мали місце до ринкових перетворень;

- вирішити питання фінансового супроводу системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти;

- підвищити заробітну плату працівникам освіти до середньоєвропейського рівня.

Зрозуміло, що запропоновані нами заходи соціально-економічного характеру вимагатимуть певних витрат, кошти на які нинішня влада, якщо хоче мати довіру населення, обов’язково повинна знайти. Джерелами таких коштів могли б бути:

- запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів населення і прибутків суб’єктів господарювання;

- стабільне зростання економіки на рівні 10-12% щороку;

- тимчасове обмеження заробітної плати (разом з доплатами та преміями) максимальним рівнем у 30 тисяч гривень;

- примусове повернення в країну коштів, виведених у іноземні банки.

Висновки. Ми розуміємо, що наше бачення проблеми доволі радикальне і не до душі чиновникам і багатіям. Але ж не можна тридцять років плодити жахливу соціальну нерівність і випробовувати населення на рівень терпіння. Хтось може подумати, що ми виступаємо за зрівнялівку. Зовсім ні. Проте дивною і потворною є політика доходів, завдяки якій зростають багатство і розкіш на тлі суцільної бідності та злиднів. Нинішні правителі держави і їхні підспівувачі з числа прозахідників люблять поговорити про недоліки, що мали місце за часів перебування України у складі Радянського Союзу. Не вдаючись в дискусію, нагадаємо, що глава уряду СРСР у 70-х роках минулого століття мав зарплату у 750 карбованців, а професор у 450 карбованців, тобто розрив був незначний. Чого не можемо сказати про українське сьогодні. А хотілося б.

Рамки статті не дозволили нам дослідити зарубіжний досвід забезпечення високого рівня довіри до влади, але це ми зробимо в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Белопольский Н. Г. Внутренние резервы спасения Украины. *Вісник економічної науки України*. 2014. №1 С. 3-7.
2. Єщенко П. С. До інновацій та стратегічних пріоритетів шляхом об’єднання “невидимої” та “видимої” руки. *Економіка України*. 2016. №5. С. 3-16.
3. Ковальчук Т. Т. Бідність працюючого населення – драматична реальність українського сьогодні. *Економіка України*. 2016. №5. С. 90-97.
4. Колодко Гж. Глобализация, трансформация, кризис – что дальше? М: Магистр. 2012. 176 с.

5. Марчук Є. Паралельна влада. *Українські діалоги*. 2015. Листопад – грудень. С. 74-76.
6. Стратегія подолання бідності. Затверджена Указом Президента України від 15 серпня 2001 року № 617. *Урядовий кур'єр*. 2001. № 149. С. 10-11.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2020).
8. Горбунова О. З карти зникли чотири тисячі сіл. *Голос України*. 2005, 10 вересня. С. 1-2.
9. Why is the IMF Controversial. Globalization 101. URL: <http://www.globalization101.org/why-is-the-imf-controversial/> (дата звернення: 05.06.2020).
10. Про державний бюджет України на 2020 рік. *Голос України*. 2019. 13 грудня. С. 5-59.
11. *Priorities and Strategies for Education: A World Bank Review*. Washington. 1995.
12. Статистичний щорічник України за 2006 рік. Київ: Консультант. 2007. 552 с.
13. Біди – від невігластва в економіці. *Сільські вісті*. 1998, 1 липня. С. 2.
14. Єщенко П. С. Від депресії до активізації зростання в економічній та соціальній сферах України. *Економіка України*. 2018. №2. С. 3-20.

References

1. Belopolskiy, N. G. (2014). International provisions for rescue of Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy. Naukovyi zhurnal [Bulletin of Economic Science of Ukraine. Scientific Journal]*, 1, 3-7. (in Russ.).
2. Eshchenko, P.S. (2016). About Innovations and Strategic Priorities on the Way of the Union of the “Invisible” and “Visible” Hands. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, 5, 3-16. (in Ukr).
3. Kovalchuk, T.T. (2016). Poverty of the Working Population is the Dramatic Reality Ukraine’s Present Life. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, 5, 90-97. (in Ukr).
4. Kolodko, Gzh. (2012). *Globalization, Transformation, Crisis – What is next?* Moskow: Magistr (in Russ.).
5. Marchuk, E. (2015). Parallel power. *Ykr. Dialogy [Ukr. Dialogs]*, Nov-Dec, pp. 74-76. (in Ukr).
6. President of Ukraine. (2001). Strategy of Poverty overcoming. *Uriadovyi Kurier [Government Courier]*. pp. 10-11. (in Ukr).
7. State Statistics Service of Ukraine (2019). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed: 05.06.2020).
8. Gorbunova, O. Z. (2005). Four thousand villages disappeared from the map. *Golos Ukrainy [The Voice of Ukraine]*, 10 of September. pp. 1-2. (in Ukr).
9. Why is the IMF Controversial / Globalization 101. – URL: <http://www.globalization101.org/why-is-the-imf-controversial/> (Accessed: 05.06.2020).
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). About State Budget of Ukraine on 2020. *Golos Ukrainy [The Voice of Ukraine]*, 13 of December. pp. 5-59. (in Ukr).
11. World Bank. (1995). *Priorities and Strategies for Education: A World Bank Review*. Washington. 1995.
12. State Statistics Service of Ukraine. (2006). *Statistical yearbook of Ukraine*. Kyiv.Consultant. pp. 552. (in Ukr).
13. Silsky visti. (1998). Trouble - from ignorance in the economy. *Silsky visty. [Village news]*. 1 of July. p. 2. (in Ukr).
14. Eshchenko, P.S. (2018). From Depression to Activation of Growth in Economic and Social Spheres of Ukraine. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*, 2, 3-20. (in Ukr).

KYKYRYDZA Ivan

Doctor of Science (Economics), Professor,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine

ROMASHCHENKO Kateryna

PhD (Economics),
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine

UKRAINIAN-STYLE REFORMS AS A FACTOR OF THE REDUCTION OF POPULATION'S CONFIDENCE IN STATE INSTITUTIONS

Introduction. *Over the last years Ukraine faced numerous reforms and programmes the authors and supporters of which were confident in their benefits to socioeconomic relations within a country. According to them such reforms had to increase the trust of the population to the state and its institutions.*

In the article the influence of the Ukrainian public and economic relations reforming on the trust of the population to the state and its institutions is revealed.

Purpose. *Analysed the effects of macroeconomic policy and microeconomic incentives under conditions of economy market transformation on the level of partnership between the state and its citizens. Disclosed the reasons of the reduction of the population's confidence in state institutions while reforming agro-industry, administrative and territorial structure, systems of health care and education.*

Results. *Argued the conclusion that the mentioned reforms demonstrate not only positive aftereffects (that are limited), but also numerous weak sides which result in the reduction of the trust of population to the state institutions.*

Originality. *Worked out recommendations realization of which could revive or even increase the level of population's confidence in the state and its institutions. Among others the most effective seem recommendations positively influencing the welfare of the Ukrainians.*

Proposed socioeconomic measures the realization of which would lead to some expenses. Argued that the state, if it really wants to gain the trust of its population, must find necessary financial resources to carry out such expenses. Among others the sources could be: sustainable economic growth, progressive taxation for personal income and profits of enterprises, temporary wage restraints, forced finances return to Ukraine once illegally funded abroad.

Conclusion. *Strengthening of population's confidence in the state and its institutions could be achieved only in case if the state would face back its citizens.*

Keywords: *Ukrainian-style reforming, trust of the population to the state, reasons of the trust reduction, the way of the revival of population's confidence in state institutions, reforming of public and economic relations, resocialization and privatization, land reform, reforms in social sphere.*

*Одержано редакцією: 12.07.2020
Прийнято до публікації: 18.09.2020*